

УДК 371.311:378

Валентина Цина,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТА ЇЇ ФІКСАЦІЇ В ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснюється групування педагогічних технологій за характерними ознаками фази індивідуалізації майбутніх педагогів в освітньому просторі, яка характеризується загостренням суперечності між досягнутими результатами адаптації та потребою майбутніх педагогів в максимальній персоналізації освітньо-професійних досягнень в опанованому ними освітньому просторі педагогічного ВНЗ. Підґрунтям систематизації технологій індивідуалізації визначаються провідні ознаки фази освітньо-професійної індивідуалізації як етапу мобілізації власного особистісно професійного потенціалу для прояву своєї індивідуальності та концепції особистісної зрілості, які дають змогу переконливо пояснювати та прогнозувати процес формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів, виступають його методологічною основою. Розкриваються цільові орієнтації та методичні основи групування педагогічних технологій за ознаками фази освітньо-професійної індивідуалізації та концептуальними засадами формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів. Підвищення рівня педагогічної технологічності індивідуалізації освітньо-професійної діяльності сприяє покращенню сформованості особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів, збільшенню їх віри у власну професійно-педагогічну придатність.

Ключові слова: індивідуалізація, особистісно професійна зрілість, педагогічні технології.

В статье осуществляется группировка педагогических технологий по характерным признакам фазы индивидуализации будущих педагогов в образовательном пространстве, которая характеризуется обострением противоречия между достигнутыми результатами адаптации и потребностью будущих педагогов в максимальной персонализации образовательно-профессиональных достижений в овладеваемом ими образовательном пространстве педагогического ВУЗа. Основой

систематизации технологий индивидуализации определяются ведущие признаки фазы образовательно-профессиональной индивидуализации как этапа мобилизации собственного личностно-профессионального потенциала для проявления своей индивидуальности и концепции личностной зрелости, которые позволяют убедительно объяснять и прогнозировать процесс формирования личностно-профессиональной зрелости будущих педагогов, выступают его методологической основой. Раскрываются целевые ориентации и методические основы группировки педагогических технологий по признакам фазы образовательно-профессиональной индивидуализации и концептуальными принципами формирования личностно профессиональной зрелости будущих педагогов. Повышение уровня педагогической технологичности индивидуализации образовательно-профессиональной деятельности способствует улучшению сформированности личностно профессиональной зрелости будущих педагогов, увеличению их веры в собственную профессионально-педагогическую пригодность.

Ключевые слова: индивидуализация, личностно профессиональная зрелость, педагогические технологии.

In the article the grouping of educational technology with the characteristics of the phases of individualization of future teachers in the educational space, which is characterized by the exacerbation of the contradictions between results of adaptation and the need of future teachers in the maximum personalization of educational and professional achievements in opakowania their educational environment of pedagogical UNIVERSITY. The basis of systematization of technologies of individualization identifies the key features of a phase of the educational and professional individualization stage as the mobilization of own personal and professional potential for the manifestation of his personality and the concept of personal maturity that allow you to convincingly explain and predict the process of formation of personal and professional maturity of future teachers, are its methodological basis. Reveals the target orientation and methodological basis for the grouping of pedagogical technologies on the basis of phases of the educational-professional individualization and conceptual principles of development of personal professional development of future teachers. Increasing the level of technological pedagogical individualization of educational-professional activity contributes to the improvement of the formation of personal and professional maturity of future teachers, to increase their belief in their own professional pedagogical suitability.

Key words: individualization of personal and professional maturity, educational technology.

Постановка проблеми. Сучасний зміст вищої педагогічної освіти розрахований на середнього студента та закріплений державними галузевими освітніми стандартами. Водночас час, необхідний для індивідуального засвоєння зазначених стандартами обсягів освітньо-професійної інформації не завжди співпадає з середнім, визначеним навчальним планом. На подолання цього протиріччя спрямовані *технології індивідуалізації навчання*, якими здійснюють адаптацію змісту, методів і темпу освітньо-професійної діяльності майбутніх педагогів до їхніх індивідуальних здібностей, постійно контролюючи всі її складові та своєчасно коригуючи освітні впливи, адаптуючись до змін у контрольованих освітньо-професійних ситуаціях [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Індивідуалізаційна складова освітньої діяльності розглядається дослідниками різних освітніх галузей як етап мобілізації власного особистісно професійного потенціалу для прояву своєї індивідуальності (О. Александрова, А. Белкін, А. Вербицький, Я. Корчак, Н. Крилова, В. Мадзігон, М. Мкртчян, М. Монтесорі, П. Підласий, Г. Степанова, І. Унт, Р. Хазанкін, А. Хуторський, В. Шадріков).

Індивідуалізація як фаза становлення особистісно професійної зрілості характеризується загостренням суперечності між досягнутими результатами адаптації та потребою майбутніх педагогів в максимальній персоналізації освітньо-професійних досягнень в опанованому ним освітньому просторі педагогічного ВНЗ, активізуючи пошук шляхів вираження своєї індивідуальності та її фіксації в освітньо-професійній діяльності [8]. Ще одним підґрунтям систематизації технологій індивідуалізації нами визначаються концепції особистісної зрілості, які дають змогу переконливо пояснювати та прогнозувати процес формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів (Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс, К. Юнг). Концептуальні засади групування педагогічних технологій індивідуалізації виступають методологічною основою формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів.

Мета статті: групування педагогічних технологій індивідуалізації за представленими на рисунку 1 характерними ознаками фази індивідуалізації майбутніх педагогів в освітньому просторі та концептуальними засадами формування їх особистісно професійної зрілості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриємо далі цільові орієнтації та методичні основи педагогічних технологій, згрупованих за провідними ознаками фази освітньо-професійної індивідуалізації.

Пошук засобів та способів вираження майбутнім педагогом своєї індивідуальності. Технології *традиційної вищої педагогічної освіти* визначаються педагогікою вимог, де професійна підготовка дуже слабо

пов'язана з внутрішнім життям майбутнього педагога, з запитами та потребами його особистості, де ще залишаються на початковій стадії формування умов для проявлення його індивідуальних інтересів і творчих здібностей.

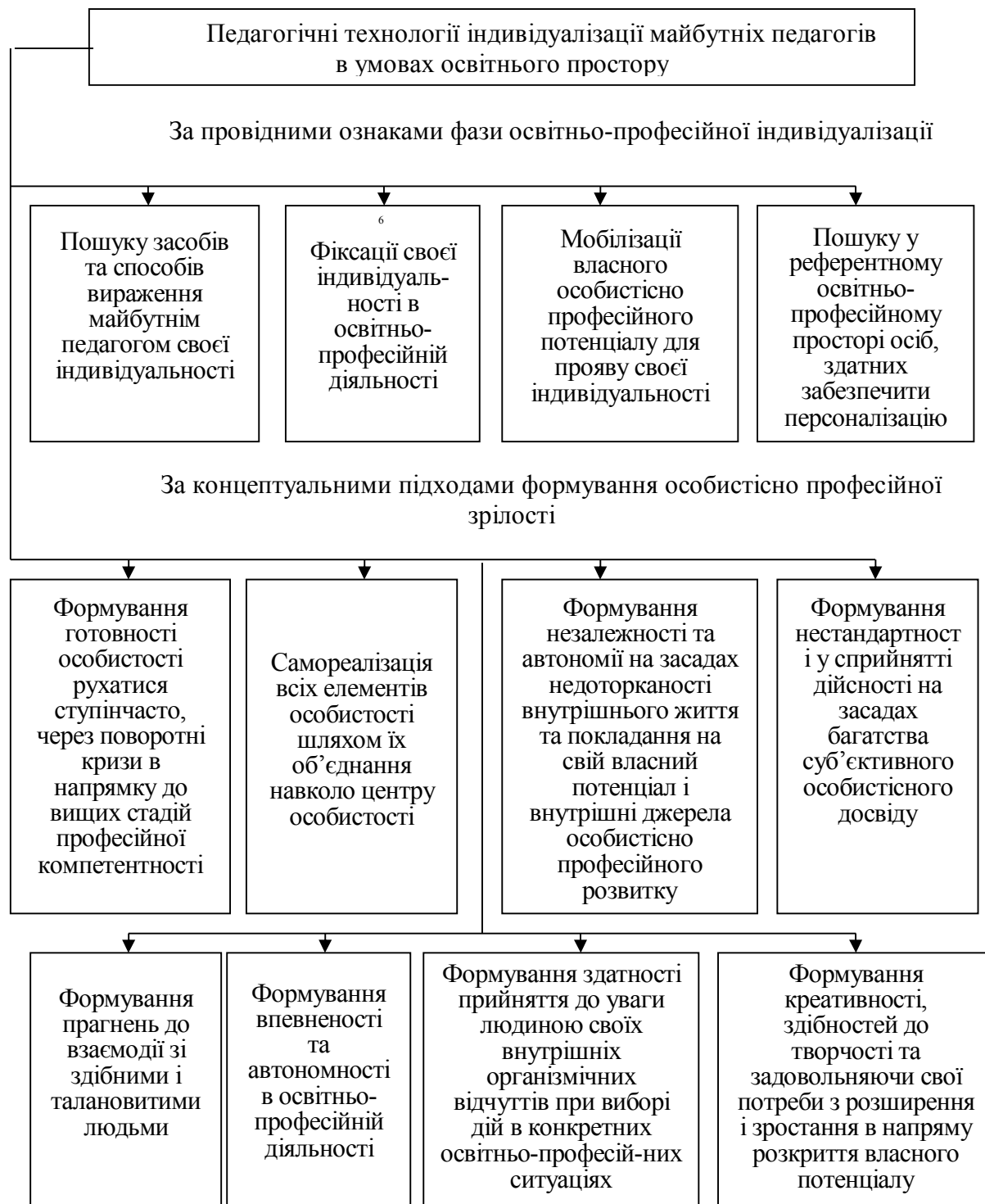

Рис. 1. Групування технологій індивідуалізації майбутніх педагогів в умовах освітнього простору

Сучасними технологіями педагогіки співробітництва пропонується новий індивідуальний підхід шляхом руху від особистості майбутнього педагога до вивчення навчальних дисциплін, йдучи від індивідуальних потенційних можливостей кожного студента, розвиваючи та збагачуючи їх [4]. Нове трактування індивідуального підходу включає відмову від орієнтації на середнього студента та пошук найкращих особистісно-професійних якостей у кожному з них конструюванням індивідуальних освітньо-професійних програм особистісно професійного розвитку та корекції.

Фіксація своєї індивідуальності в освітньо-професійній діяльності. Фіксацію майбутніми педагогами своєї індивідуальності в освітньо-професійній діяльності у вигляді матеріальних, соціальних, духовних, інтелектуальних її продуктів забезпечує технологія продуктивної освіти [5; 7]. Продуктивна освітньо-професійна діяльність реалізується за допомогою покроково структурованих індивідуальних траєкторій, які визначаються студентом і освітнім простором педагогічного ВНЗ (за участі викладачів) та мають чітко визначені продуктивно орієнтовані результати цієї діяльності.

Продуктивна освітньо-професійна діяльність пов'язує професійну підготовку з практикою, яка може йти попереду теорії, обертаючи навпаки прийняту в традиційній освіті послідовність «пояснення – засвоєння – самостійна діяльність» на «самостійна діяльність – засвоєння – пояснення»

Мобілізація власного особистісно професійного потенціалу для прояву своєї індивідуальності. Існуюча традиційна лекційно-семінарсько-залікова система вищої педагогічної освіти з використанням класичних лекцій у вигляді монологів викладачів недостатньою мірою сприяє розкриттю індивідуального освітньо-професійного потенціалу студентів. Розв'язку цього завдання сприяють проблемні лекції, на яких лектором, крім викладу матеріалу, здійснюються розкриття суперечностей реальної освітньо-професійної дійсності, зіткнення думок, що сприяє мотивації індивідуальних інтересів студентів, включає аудиторію в науковий пошук.

З метою індивідуального розвитку педагогікою співробітництва визначається необхідність розділення майбутніх вчителів за інтересами шляхом надання їм широких можливостей вибору різних варіантів і напрямів аудиторної та позааудиторної професійної підготовки.

Пошук у референтному освітньо-професійному просторі осіб, здатних забезпечити персоналізацію. На навчання всіх на рівні державного освітнього стандарту шляхом індивідуалізації навчання «важких» та «обдарованих» спрямована технологія вивчення навчальних дисциплін на основі розв'язку задач Р. Хазанкіна [11]. Система форм навчальних занять містить як традиційні лекції з розкриття нових тем крупним блоком, заняття по розв'язку мінімальної кількості «ключових задач», заняття-консультації студентів з включенням додаткової, важливої

для всіх (на думку викладача) задач та залікові заняття з індивідуальною роботою за допомогою більш підготовлених студентів слабкішим.

Під час заліку забезпечується вертикальна педагогіка, коли у кожного студента є науковий керівник з групи, який за рівнем знань є на щабель вищим та підшефний студент з групи нижчий на щабель за рівнем знань. Студенти з більш високим рейтингом успішності приймають залік у студентів з нижчим рейтингом, що забезпечує суттєву перевагу перед традиційними контрольними заходами, вирішуючи питання пошуку осіб здатних забезпечити персоналізацію засобами творчого спілкування між собою. Проблеми обговорюються більш свободо, студенти можуть вільно висловлювати будь-які думки один одному. Користь для сильних студентів, які приймають залік полягає в систематизації та переосмисленні вивченого, розвиваючи мислення «екзаменатора».

Далі розкриємо цільові орієнтації та методичні основи педагогічних технологій індивідуалізації майбутніх педагогів в умовах освітньо-професійної діяльності, згруповані за концептуальними підходами до формування особистісно-професійної зрілості [14].

Формування готовності особистості рухатися ступінчасто, через поворотні кризи в напрямку до вищих стадій професійної компетентності (его-теорія Е. Еріксона). Можливість кожному майбутньому педагогові просуватися в напрямку особистісно-професійної зрілості індивідуальним шляхом забезпечується, за *технологією майстерень*, внутрішнім емоційним конфліктом внаслідок усвідомлення розриву між раніше набутими знаннями та новими, коли результати тривалої освітньо-професійної діяльності в освітньому просторі нижчого ступеня призводять до нового розуміння свого Я, а подекуди й до розриву зі старим його обґрунтуванням, викликаючи, тим самим, потребу в освоєнні освітнього простору вищої ступені [9].

Самореалізація всіх елементів особистості шляхом їх об'єднання навколо центру особистості – самості (аналітична теорія К. Юнга). Самостійність вибору траєкторії власної освітньо-професійної діяльності є протиположною, за *технологією гуманістичної педагогіки Я. Корчака*, методу примусу [3]. Основою сучасної системи вищої педагогічної освіти повинно стати студентське самоврядування і самостійна освітньо-професійна діяльність студентів.

Свобода вибору по всіх начальних дисциплінах забезпечується *технологією індивідуально-орієнтованих учбових планів*, які дозволяють здійснювати професійну підготовку відповідно до освітньо-професійних інтересів та здібностей кожного майбутнього педагога [15]. Індивідуально орієнтовані учбові плани складаються на засадах освітньо-професійних інтересів студентів, за рівнем складності навчальних програм та забезпечують студентам індивідуальні освітньо-професійні траєкторії на кожному етапі професійної підготовки.

Формування незалежності та автономії на засадах недоторканості внутрішнього життя та покладання на свій власний потенціал і внутрішні джерела особистісно професійного розвитку (гуманістичний напрям А. Маслоу). На відміну від адаптації до освітньо-професійної діяльності, яка характеризується, головним чином, пасивним пристосуванням до умов її здійснення, фази індивідуалізації у формуванні особистісно професійної зрілості майбутнього педагога можна охарактеризувати, за технологіями активізації навчання, автономізацією як стійкістю та самостійністю діяльності стосовно прийнятих цілей освітньо-професійної діяльності [2]. Саме через суб'єктну активність проявляється такі важливі особистісні якості майбутнього педагога, як індивідуальність особистості, творчість, ініціативність, лідерство.

Формування нестандартності у сприйнятті дійсності на засадах багатства суб'єктивного особистісного досвіду (гуманістичний напрям А. Маслоу). Формування компетентностей особистості як багатопланових навичок адаптації до дій у освітньо-професійних ситуаціях технологія вітагенної освіти обґрунтовує професійною підготовкою на засадах актуалізації (затребуваності) життєвого досвіду особистості [1]. Перехід вітагенної інформації в освітньо-професійний досвід починається з її недиференційованого первинного сприйняття. Далі особистість визначає спочатку суспільну значущість отриманої інформації (в філогенезі), а потім – для себе особисто (в онтогенезі).

Формування прагнень до взаємодії зі здібними і талановитими людьми (гуманістичний напрям А. Маслоу). Виходячи з розуміння сутності навчання як спілкування тих хто навчається з тими хто навчає, технологія колективного способу навчання М. Мкртчян визначає організаційні форми навчання за видами спілкування [6]. Колективний спосіб навчання передбачає спілкування майбутніх педагогів у «динамічних парах» зі змінним складом, де кожен вчить позмінно кожного. При цьому відбувається розвиток комунікативних якостей особистості та виховання загальнолюдських якостей особистості: співробітництва та взаємодопомоги між учасниками освітньо-професійної діяльності. Застосування колективних форм організації освітньо-професійної діяльності забезпечує можливість кожному студенту навчатися за здібностями.

Формування креативності, здібностей до творчості (гуманістичний напрям А. Маслоу), задовольняючи свої потреби з розширення і зростання в напрямку розкриття власного потенціалу (феноменологічний напрям К. Роджерса). Технологією евристичної освіти А. Хуторського обґрунтовується використання навчального матеріалу як середовища для створення майбутнім педагогом власного змісту у вигляді його індивідуальних продуктів творчості [12; 13]. Ключовим технологічним елементом в цій технології виступає евристична освітня

ситуація активізуючого незнання у вигляді актуальної для майбутніх педагогів питань, проблем, тобто знання про незнання.

Формування впевненості та автономності в освітньо-професійній діяльності (гуманістичний напрям А. Маслоу). Формування впевненості та автономності майбутніх педагогів у освітньо-професійній діяльності забезпечується навчанням кожного на рівні його можливостей і здібностей за *технологіями рівневої диференціації*, якою забезпечується спеціалізація освітньо-професійної діяльності для різних груп студентів [11]. Індивідуалізація навчання є одним із видів його диференціації (розділення). В галузі педагогічної освіти застосовується диференціація освітньо-професійної діяльності за інтересами, рівнем індивідуальних досягнень студентів.

Технології формування здатності прийняття до уваги людиною своїх внутрішніх організмичних відчуттів при виборі дій в конкретних освітньо-професійних ситуаціях (феноменологічний напрям К. Роджерса). Самодостатність набутих освітньо-професійних знань для майбутнього педагога визначається за *технологією вітагенної освіти* внутрішніми організмичними відчуттями, які виникають у нього під час їх застосування на практиці та обумовлюють прагнення зберегти їх у власній довгостроковій пам'яті, складаючи особистісно-професійний досвід засобами пам'яті відчуттів, дій та думок [1]. Особистісна значущість набутих професійних знань визначає їхню цінність для майбутнього педагога.

Висновки і перспективи. Підвищення рівня педагогічної технологічності індивідуалізації освітньо-професійної діяльності сприяє покращенню сформованості особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів, збільшенню їх віри у власну професійно-педагогічну придатність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белкин А. С. Основы возрастной педагогики. – М. : Академия, 2000. – 192 с.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход : [метод. пособие] / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. школа, 1991. – 207 с.
3. Корчак Я. Педагогическое наследие / Я. Корчак. – М. : Педагогика, 1991. – 267 с.
4. Крылова Н. Б., Александрова Е. А. Очерки понимающей педагогики / Н. Б. Крылова, Е. А. Александрова. – М. : Народное образование, 2003. – 268 с.
5. Мадзигон В. Н. Продуктивная педагогика. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом : [монография] / В. Н. Мадзигон. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 360 с.
6. Мкртчян М. Коллективный способ обучения / М. Мкртчян //

- Математика в школе. – 1990. - № 6. – С. 27–31.
7. Підласий П. І. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя / П. І. Підласий. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 360 с.
 8. Психологія : [учебник для студ. высш. учеб. заведений] / А. Петровский, М. Ярошевский, А. Брушлинский. - 6-е изд., стер. - М. : «Академия», 2006. – 512 с.
 9. Степанова Г. В. Педагогические мастерские как условие развития творческой личности / Г. В. Степанова. – М. : Чистые пруды, 2007. – 110 с.
 10. Унт И. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 188 с.
 11. Халамайзер А. В. Из опыта работы Р. Г. Хазанкина / А. В. Халамайзер // Математика в школе. – 1987. – № 4. – С. 16–21.
 12. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – М. : МГУ, 2003. – 416 с.
 13. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика : методология, теория, практика : [научное издание] / А. В. Хуторской. – М. : УНЦ ДО, 2005. – 222 с.
 14. Хьелл Л. Теории личности. / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер, 2007. – 607 с.
 15. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека: [учебное пособие] / В. Д. Шадриков. - М. : «Логос», 1996. – 320 с.